

**ASPECTE DISCURSIVE ALE PRONUMELUI
NEHOTĂRÂT**

-STUDIU DE SPECIALITATE-

Propunător:

Prof. Alina-Mariana Zaria

Liceul Teoretic „Constantin Brâncoveanu”

Dăbuleni, Dolj

I. PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEHOTĂRÂT

1. Prezentare generală: definiție; clasificare

Gramaticile tradiționale consideră că pronumele nehotărât substituie un substantiv fără să dea vreo indicație asupra obiectului denumit de acesta. Totodată, disting, după formă, două mari categorii de pronume nehotărâte: **pronume simple** (neanalizabile) și **pronume compuse** (formate prin compunere).

În categoria pronomelor simple se încadrează: *unul, altul, tot, mult, puțin* (sensul de pronume nehotărât al celor trei pronume considerate adjective variabile este mai evident la formele de plural: *toți, toate, mulți, multe, puțini, puține*), *destul, atât(a), cutare, alde, niște*.

Pentru pronumele nehotărâte compuse, se înregistrează mai multe situații:

- compuse dintr-un pronume relativ și diverse elemente (*fie-, ori-, oare-, -va*, particula adverbială *și/i/ș*): *fiecare, fiecare, fiece, fiecăți, fiecâte; oricare, orișicare, orice, orișice, oricât, oricât, orișicât, oricâtă, orișicâtă, oricâți, oricâte, oarecare, oareșcare, oarecine, oareșcine, oarece, cineva, ceva, careva, câțiva, câteva; fitecine, fitecare, fitece, fieșcare, fiteșcare etc.* sunt considerate forme populare;
- compuse dintr-un pronume nehotărât simplu (*unul...*) și *vre-*: *vreunul, vreuna, vreunii, vreunele*;
- compuse dintr-un pronume nehotărât compus și adjectivul nehotărât *alt*: *altcineva, altceva*.

GALR consideră că *pronumele nehotărât reprezintă (=evocă) în discurs un ansamblu nonvid de entități în legătură cu care dă informații privind raportul parte-întreg*. Astfel, categoria cuantificatorilor nehotărâți/ nedefiniți este reprezentată de pronume nehotărâte (*Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate*), de adjective pronominale nehotărâte (*Fiecare pasăre pe limba ei piere*) sau de ambele reprezentări.

1.1 Ținând cont de clasificarea pronomelor nehotărâte în **cuantificatori universali** și **cuantificatori existențiali**, s-a stabilit *configurația zonei semantice a cuantificării nehotărâte*.

- **Întreg / Parte**: cuantificatori universali – *toți, fiecare* și cuantificatori existențiali – *cineva, altcineva*;

Toți și-au exprimat părerea. – întreaga clasă de entități

Cineva nu a fost de acord. – un singur element din clasa de entități

- **Apreciere cantitativă / Apreciere calitativă**: proprietatea exprimată de predicție (adevărată / falsă) se precizează fie prin apreciere cantitativă nedefinită (*câțiva*), fie prin apreciere calitativă (*altceva*);

Câțiva ne-au onorat cu prezența. – apreciere cantitativă nedefinită

Îmi doresc altceva mai bun. – apreciere calitativă

- + **Uman / - Uman:** prin pronumele nehotărâte compuse, care au drept bază pronumele interogative, se face distincția între ființe și lucruri (*cineva / ceva*).

Am vorbit cu cineva. – ființă

Ne-am adus aminte de ceva. - lucru

Există studii în care se realizează clasificarea pronumelor nehotărâte în funcție de referent:

- pronume specializate pentru persoane: *cineva, oricine, fiecare, oarecine, careva, altcineva;*
 - pronume specializate pentru nume de lucruri: *ceva, altceva;*
 - pronume specializate și pentru persoane și pentru lucruri: *unul, altul, atât, cutare, fiecare, oricâte, fiece, orice, vreunul, vreuna, alde, niscai, niscaiva* etc.
- + **Legat discursiv / - Legat discursiv:** există pronume nehotărâte compuse formate de la pronume interogative, acestea fiind o bază de diferențiere. Astfel, se poate stabili dacă o clasă de entități apare pentru prima dată în discurs (- **Legat discursiv**): *oricine, orice* sau a fost deja amintită (+ **Legat discursiv**): *oricare, fiecare*:

Poți să-mi aduci orice. – Legat discursiv

Oricare (dintre cei prezenți) are dreptul la o opinie.

- + **Alegere liberă / - Alegere liberă:** în cadrul unei clase, elementele pot fi obiectul unei **alegeri libere** (*oricare*, acesta desemnând unul sau mai mulți membri dintr-un grup) sau nu sunt obiectul niciunei alegeri (*fiecare*, reprezentând toți membrii grupului, fără excepție):

Poate vorbi oricare. – la alegere din membrii grupului

Fiecare se poate înscrie. – toți, fără excepție

- + **Relativ / - Relativ:** elementele sunt privite în sine (*unul, cineva*) sau prin raportare la alte elemente ale grupului, de care se diferențiază prin anumite aspecte (*altul, altcineva*):

Trebuie să vină unul mai bun.

Mi-a răspuns altcineva.

- + **Aproximare / - Aproximare:** cuantificarea se face exact (*orice*) sau prin aproximare (*oarece*):

Mănânc orice gătește mama.

A avut oarece probleme.

- + **Unicitate / - Unicitate:** elementele domeniului cuantificat sunt **unice** (*unul, altul*) sau **nonunice** (*unii, alții*); această opoziție se realizează prin desinențele singular / plural:

Florile mi le-a dat altul, de data aceasta.

Atunci, au fost aleși alții drept reprezentanți.

- + **Delimitat / - Delimitat:** această opoziție privește pronumele cantitative, precizându-se limita (*atât*) sau nu (*niște, mult, puțin*):

*Am cumpărat **atât** (pământ). – limitat*

*Am cumpărat **niște** lapte. - nelimitat*

- + **Comparativ / - Comparativ:** aprecierea cantitativă vizează compararea cu alte seturi de entități (*niște, niscaiva, anume*) sau cu alte seturi posibile, cu apreciere în plus (*mult / mulți*) sau în minus (*puțin / puțini*).

*Am avut **mai mulți** invitați. – apreciere în plus.*

*Am primit **mai puțini** bani. – apreciere în minus*

Remarcabil este faptul că pronumele **alde** este considerat un **cuantificator specializat**, evidențiindu-se sensibilitatea limbii față de factorul personal.

***Alde** Vasile n-au mai mers la meci.*

1.1. a Cuantificatorii universali

În funcție de opozițiile lexicalizate, GALR a stabilit următoarele trăsături ale cuantificatorilor universali, adică acei termeni prin care proprietatea la care face referire predicția se extinde asupra tuturor membrilor clasei:

- **tot, toată:** apreciere cantitativă - Separativ / - Distributiv, - Numărabil:

***Tot** ce mi-ai spus s-a adevărit.*

- **toți, toate:** apreciere calitativă - Separativ / - Distributiv, - Legat discursiv / + Legat discursiv, + Uman / - Uman:

*Au plecat **toate** la plimbare.*

apreciere cantitativă - Separativ / - Distributiv, + Numărabil.

***Toți** zece s-au descurcat.*

- **oricine:** apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, + Alegere liberă, - Legat discursiv, + Uman:

*Cursurile au fost învățate de **oricine**.*

- **orice:** apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, + Alegere liberă, - Legat discursiv, - Uman:

*A avut puterea de a trece peste **orice**.*

- **oricare:** apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, + Alegere liberă, + Legat discursiv, + Uman / - Uman:

***Oricare** își dorește o viață mai bună.*

- **oricât, oricâtă:** apreciere cantitativă + Separativ / + Distributiv, + Alegere liberă

- Numărabil:

*Fiind foarte pofticios, va mânca **oricâtă**.*

- **oricâți, oricâte**: apreciere cantitativă + Separativ / + Distributiv, + Alegere liberă,
+ Numărabil:

*În apartamentul nostru, nu putem primi **oricâți**.*

- **fiecine**: apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, - Alegere liberă, - Legat discursiv,
+ Uman:

*Nu-l putem considera **fiecine**.*

- **fiece**: apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, - Alegere liberă, - Legat discursiv,
- Uman:

*Având gusturi fine, nu-și cumpără **fiece**.*

- **fiecare**: apreciere calitativă + Separativ / + Distributiv, - Alegere liberă, + Legat discursiv,
+ Uman / - Uman:

*Platourile au fost pregătite pentru **fiecare**.*

- **fiecât, fiecâtă**: apreciere cantitativă + Separativ / + Distributiv, - Alegere liberă,
- Numărabil:

*Fiindu-i foarte foame, mănâncă **fiecâtă**.*

- **fiecâți, fiecâte**: apreciere cantitativă + Separativ / + Distributiv, - Alegere liberă,
+ Numărabil.

*Se pot duce la film **fiecâți**.*

Așadar, din categoria cuantificatorilor universalii fac parte *tot, toată, toți, toate* caracterizați de opoziția [- Separativ], precum și compușii cu *ori-* și *fie-*, caracterizați de [+ Separativ].

Toate i-au apreciat interpretarea. – în totalitate, fără excepție

Oricine rezolvă această problemă. – câte unul din grup

1.1. b Cuantificatorii existențiali

În clasa cuantificatorilor existențiali, respectiv termenii prin care proprietatea desemnată de predicție nu se extinde la toți membrii clasei, s-au stabilit următoarele caracteristici:

A. - **unul, una**: apreciere calitativă + Separativ, - Aproximare, - Relativ, + Unic,
+ Uman / - Uman, Legat discursiv:

Una și-a dorit să devină vedetă.

- **unii, unele**: apreciere calitativă + Separativ, - Aproximare, - Relativ, - Unic, + Uman /
- Uman, Legat discursiv:

Unii nu înțeleg cât de importantă este cultura generală.

- **altul, alta:** apreciere calitativă + Separativ, - Aproximare, + Relativ, + Unic, + Uman / - Uman, Legat discursiv:

Altul este interesat de afacerea mea.

- **alții, altele:** apreciere calitativă + Separativ, - Aproximare, + Relativ, - Unic, + Uman / - Uman, Legat discursiv:

Au primit altele decât cele comandate.

- **vreunul, vreuna:** apreciere calitativă + Separativ, + Aproximare, + Unic, + Uman / - Uman, Legat discursiv:

Poate răspunde vreuna la întrebarea mea?

- **vreunii, vreunele:** apreciere calitativă + Separativ, + Aproximare, - Unic, + Uman / - Uman, Legat discursiv:

Or fi știind vreunii dintre ei lecția.

B. Termenii din celelalte serii au trăsătura [- Separativ] și marchează opozițiile [+/- Uman], [+/- Legat discursiv], opoziții determinate de pronume relative ce intră în componența cuantificatorilor: *ceva* – Uman, - Separativ; *cineva* + Uman, - Separativ:

A uitat ceva acasă (- Uman).

A venit cineva acasă (+ Uman).

C. Compusele cu *cât, câtă, câți, câte* introduc apreciere cantitativă de tip [- Numărabil]: *câtva, câtăva* sau de tip [+ Numărabil]: *câțiva, câtevea*.

A mâncat câtăva [- Numărabil].

Au venit câțiva. [+ Numărabil].

D. Cuantificatorii din seria *cineva, ceva, careva, câtva* sunt corespondenți **nonseparativi** ai cuantificatorului separativ *unul*.

În locul numelui propriu, se folosește un cuantificator nedefinit invariabil cu trăsătura semantică intrinsecă [+ Specific] – *cutare*, acesta intrând în opoziție [- Specific] cu *cineva, ceva*.

A venit cutare (Ionescu, Popescu etc.) [+ Specific].

A venit cineva (nu se știe cine) [+Specific].

E. Cuantificatorii compuși cu *alt-* lexicalizează, suplimentar, diferențierea în raport cu altă entitate din domeniul cuantificat. Astfel, există asemănări cu pronumele demonstrativ de diferențiere: *celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte*, format din pronumele de depărtare aferezat (*a*)*cel(a)* și adjectivul pronominal nehotărât *alalt*.

M-am întâlnit cu altcineva. (decât el)

F. Seria formată cu *oare* corespunde separativului *vreunul*, indicând în plus **aproximarea**:

A venit un oarecare Ionescu.

G. Termenii *mult*, *puțin*, *atâta* sunt asociați cuantificatorilor nehotărâți, ei exprimând aprecieri cantitative / numerice nedefinite. Se remarcă:

- opoziția [Delimitat / Nedelimitat]: *atâta* / *niște*, *mult*, *puțin*;

Am mâncat atâta. (două porții) - [Delimitat]; *Am mâncat puțină pâine.* (nu se știe cât) - [Nedelimitat].

- opoziția [+ Comparativ, apreciere în plus / - Comparativ, apreciere în minus]: *mult* / *puțin*;

- opoziția [- Numărabil / + Numărabil]: *mult*, -ă; *puțin*, -ă; *atât*, -a / *mulți*, -e; *puțini*, -e; *atâția*, *atâtea*.

A băut multă apă. [- Numărabil].

Au venit mulți artiști. [+ Numărabil].

O atenție deosebită trebuie acordată cuantificatorilor cu trăsătura semantică [Aprecie cantitativă] – *tot*, *oricât*, *fiecât*, *câtva*, *altcâtva*, *oarecât*, *mult*, *puțin*, *atât*, deoarece pun probleme de încadrare morfologică, atunci când se folosesc la masculin singular după verbe tranzitive.

În aceste situații, când termenii intră în opoziție cu o formă de singular feminin, sunt **pronume nehotărâte**:

Beau mult (suc). / *Beau multă (apă).*

Când intră în opoziție cu un adverb, se încadrează clasei **adverbului**:

Beau mult. / *Beau suficient.*

2. Flexiunea pronumelui și adjectivului nehotărât

În GALR se stabilesc 8 tipuri structurale ale flexiunii pronumelui și adjectivului pronominal nehotărât.

În primul tip flexionar, se încadrează *unul*, *vreunul*, *altul* care manifestă categorii comune cu ale altor pronume nepersonale (pronumele demonstrativ, negativ, relativ, interogativ).

Unul, *altul*, *vreunul* au flexiune de gen, număr, caz. La nominativ – acuzativ apare o particulă omonimă cu articolul hotărât – *l* / - *a* careia îi corespunde la genitiv – dativ particula deictică – *a*. La genitiv-dativ plural nu există forme distincte de gen.

Formele de feminin *una*, *alta* apar și cu **valoare neutră**:

Să-ți spun una bună! Una spune și alta face!

Pro- nume	SINGULAR		PLURAL	
	M / N	F	M	F / N
N-Ac	<i>unul, altul, vreunul</i>	<i>una, alta, vreuna</i>	<i>unii, alții, vreunii</i>	<i>unele, altele, vreunele</i>
G-D	<i>unuia, altuia, vreunuia</i>	<i>uneia, alteia, vreuneia</i>	<i>unora, altora, vreunora</i>	

Adjectivele pronominale nehotărâte corespunzătoare sunt antepuse substantivului nearticulat, distingându-se de pronume prin lipsa particulei omonime cu articolul hotărât, cât și a particulei deictice. Flexiunea adjectivului *alt* este mai regulată decât a adjectivului *un*.

Adjectiv	SINGULAR		PLURAL	
	M / N	F	M	F / N
N-AC	<i>un, alt, vreun</i>	<i>o, altă, vreo</i>	<i>unii, alți, vreunii</i>	<i>unele, alte, vreunele</i>
G-D	<i>unui, altui, vreunui</i>	<i>unei, altei, vreunei</i>	<i>unor, altor, vreunor</i>	

Pentru termenii din tipurile structurale 2-6, paradigma flexionară este comună cu a pronumelor/adjectivelor pronominale interogative ce constituie baza formării acestor cuantificatori nedefiniți. În general, ele păstrează caracteristicile pronumelui de la care s-au format.

Compusele pe baza lui *ce* sunt invariabile și defective de plural: *ceva, altceva, orice, fiecă, oarece*. Pentru genitiv, atât pronumele, cât și adjectivele folosesc o flexiune analitică (cu prepoziția *a*):

În ajutorul a orice asociație au venit autoritățile.

S-a oprit asupra a ceva.

Pronumele compuse pe baza lui *cine* sunt defective de plural și urmăresc paradigma pronumelui relativ/interogativ la genitiv –dativ: *cuiva, altcuiva, oricui, fiecui, oarecui*.

I-am dat cartea cuiva.

Sunt mai importanți prietenii altcuiva.

Compusele cu care au fie flexiune de gen și caz (*fiecare – fiecăruia, fiecăreia*), fie de gen, caz și număr (*oricare – oricărui, oricăreia, oricăror*).

Fiecăruia dintre noii se poate întâmpla acest lucru.

Le poți da premii oricăror.

Prin compunerea pronumelui *cât* (*câtă*) cu particulele invariabile *alt* -, *ori* - și *va* rezultă pronumele nehotărâte *câtva*, *altcâtva*, *oricât*, *fiecât*, *oarecât*. Acest pronume păstrează specificul flexionar al pronumelui de bază (paradigma defectivă la genitiv - dativ singular) și comportamentul sintactic al acestuia (la singular apar ca adverbe sau ca adjective, iar la plural ca pronume sau adjective.)

A vorbit câtva. – adverb; *A vorbit câtva timp.* – adjectiv pronominal nehotărât

Primum oricâți. – pronume nehotărât; *Primum oricâți elevi.* – adjectiv pronominal nehotărât

Pentru termenii din tipul structural 7, se înregistrează următoarea paradigmă flexionară:

CAZ	SINGULAR		PLURAL	
	M / N	F	M	F / N
N-Ac	<i>tot, mult, puțin,</i> <i>atât(a)</i>	<i>toată, multă,</i> <i>puțină, atâta</i>	<i>toți, mulți, puțini, atâția</i>	<i>toate, multe, puține,</i> <i>atâtea</i>
G-D	-	-	<i>tuturor(a), multora, puținora, atâtoră</i>	

Se constată că paradigma acestor pronume este defectivă de genitiv – dativ singular și nediferențiată după gen la dativ-genitiv plural. Ca adjective, apar și la singular și la plural, plasate mai ales în fața substantivului:

N-are multă treabă. A spus puține vorbe. A așteptat atâta timp.

La genitiv –dativ plural, particula deictică distinge pronumele (cu - *a*) de adjectiv (fără -*a*).

Atât(a) este singurul pronume la care particula deictică apare arbitrar: la adverb, la adjectivul masculin singular și la nominativ-acuzativul masculin plural al pronumelui și al adjectivului:

A mâncat atât(a)! A așteptat atât(a) timp! N-am atâți(a) bani!

O particularitate a flexiunii acestor pronume /adjective o constituie faptul că la genitiv – dativ plural forma sintetică este rară, fiind preferată cea analitică (cu prepoziția *a* pentru genitiv și *la* pentru dativ); de asemenea, absența formelor de genitiv – dativ singular determină folosirea acestor construcții analitice:

Este dificilă inventarierea a tot ce ține de activitățile școlare.

A citit romanele a mulți prozatori interbelici. Le-am dat la puțini premii.

Unii lingviști încadrează în această clasă de cuantificatori și termenul *destul*, a cărui paradigmă flexionară este asemănătoare cu *tot, mult, puțin, atât*: *destul, destulă, destui, destule*, iar forma de genitiv – dativ *destulora* apare extrem de rar:

Ai băut destul (ceai) / destulă (cafea). Ai văzut destui (copii) / destule (fete).

Termenul din tipul structural 8 *cutare* cunoaște o flexiune asemănătoare lui *care*: invariabil ca gen și număr la nominativ – acuzativ, iar la genitiv – dativ plural este defectiv, combinându-se doar cu verbe la singular:

În școala noastră a venit cutare.

CAZ		SINGULAR		PLURAL
		M / N	F	M, F , N
N-Ac		<i>cutare</i>		-
G-D	Pron.	<i>cutăruia / lui cutare</i>	<i>cutăreia</i>	-
	Adj.	<i>cutărui</i>	<i>cutărei</i>	-

GALR contrazice astfel opinia unor cercetători conform căroră *cutare* cunoaște flexiune la genitiv – dativ plural, având o formă invariabilă ca gen: pronume – *cutăroră*, adjectiv pronominal – *cutăror*.

Se poate constata că pronumele compuse au mai puține posibilități de flexiune decât cele simple.

3. Posibilitățile combinatorii ale pronumelui și ale adjectivului pronominal nehotărât

A. Pronumele nehotărât este **centru de grup sintactic**, având o frecvență ridicată fără determinări.

Fiecare știe ce vrea.

L-au așteptat pe unul.

Pronumele nehotărâte, în calitate de centre de grup sintactic, au următoarele posibilități combinatorii:

- Pronume + prepoziție abstractă *de* + grup nominal:
Cumpăr orice [de[băut]].
- Pronume + prepoziția partitivă *dintre /din* + grup nominal:
Îl aștept pe oricare [dintre[voi]].
- Pronume + prepoziție abstractă *de* + grup prepozițional:
Toți [de[lângă mine]] au înțeles.
- Pronume + prepoziție abstractă *de* + grup adverbial:
Oricare [de[aici]] se simte bine.
- Pronume + adjectiv / grup adjectival:
Am primit ceva [bun].

- Pronume + propoziție relativă sau grup prepozițional care include o propoziție relativă:
*Aștept pe **unul** [care să-mi dea cartea].*
- Pronume + propoziție conjuncțională (în construcții relative eliptice):
*Caut **ceva** (care) [să te ajute].*
- Pronume + *al* + genitiv / posesiv:
*Am adus **câteva** [de-[ale[fetei]]].*

Specifice cuantificatorilor sunt construcțiile partitive - **oricare** *dintre voi* și cele de identificare a referențialității - **cineva** *de-al meu*.

Pronumele nehotărâte compuse cu *fie-* apar în anumite contexte fără acest element de compunere, putând fi astfel confundate cu pronumele relative. Această utilizare este învechită:

*Dormea **fiecare** pe unde apuca. – Dormea **care** pe unde apuca.*

*Zvârlea **fiecare** cu ce găsea. – Zvârlea **care** cu ce găsea.*

O situație aparte o prezintă pronumele *tot*, care poate apărea în diferite combinații:

- cu substantive articulate hotărât:

***Toți** elevii vor pleca.*

- cu grupuri nominale formate din substantiv și adjectiv:

***Toți** micii poeți au câștigat.*

- cu grupuri nominale formate din adjunct și substantiv:

***Toți** ceilalți studenți învață.*

- în interiorul grupului nominal format din obiect posedat și posesor:

*Bunăvoința **toată** a lor a ajutat la stabilirea relațiilor.*

- cu adjectiv popriu-zis, prin intermediul pronumelui semiindependent *cel, cea cei, cele*: ***Toți** cei prezenți au înțeles.*

- postpus față de pronumele personale și antepus față de numerele:

*Ele **toate** / **toate** trei au venit.*

- acordat cu persoana I, a II-a sau a III-a plural a verbului predicat:

***Toți** am venit / ați venit / au venit.*

B. În calitatea de **adjunct**, pronumele nehotărât apare în genitiv sau legat de centrul nominal prin prepoziție:

*Am văzut locuința **fiecăruia**. Cartea de la **oricine** mă bucură.*

C. **Adjectivele pronominale nehotărâte** se pot regăsi în diferite poziții:

- antepuse substantivului nearticulat: *Am avut **ceva** treabă.*
- antepuse sau postpuse substantivului, în cazul adjectivelor pronominale *mult, puțin, atât*:

*Am avut **multe** probleme / probleme **multe**.*

- în grupuri nominale cu structura centru nominal + adjunct, blocând antepunerea adjectivului propriu-zis:

*La petrecere, am întâlnit **multe** persoane cunoscute.*

Excepție fac doar unele adjective calificative care se pot antepune:

***Fiecare nouă** problemă / **fiecare** problemă **nouă** mă preocupă.*

***Orice mare** realizare / **orice** realizare **mare** este anunțată.*

- însoțite de posesive, acestea apărând fie după substantiv, fie înainte:

*Sunt atent la **oricare** problemă **a ta** / **oricare a ta** problemă.*

Se remarcă situația în care se combină cuantificatorii existențiali cu cei cantitativi nedefiniți (*mult, puțin*) pentru că „topica se corelează cu diferențe de ierarhizare a cuantificării:

*Am avut **multe** [alte probleme] = alte probleme considerate a fi numeroase.*

*S-au discutat **alte** [multe probleme] = multe probleme considerate a fi de natură diferită.”*

4. Comportamentul discursiv al pronumelui și al adjectivului pronominal nehotărât

Din punct de vedere referențial, cuantificatorii se comportă ca **deictice**, **anaforice** sau **generice**.

A. Deicticele își identifică referentul din contextul de comunicare. În general, pronumele nehotărâte se încadrează **deicticelor ostensive** (gestuale), indicând elementul la care se face referire prin mijloace extralingvistice (gest, orientarea privirii):

*Aș vrea **unele** din acelea (prin gest se indică elementul dorit: sandale, rochii, bluze, etc.)*

B. Anaforicele preiau (total sau parțial) valoarea referențială sau sensul sursei, care poate fi antecedentă sau succedentă. Practic, elementele clasei se identifică în enunț. Pronumele nehotărâte sunt **anaforice** (se raportează la elementul deja apărut):

*Am avut multe probleme. **Una** a fost însă rezolvată..*

Pot fi însă și **cataforice** (elementul se interpretează prin raportare la unul care urmează):

*Când **unul** a căzut, restul puilor s-au speriat.*

În ceea ce privește anafora pronominală, anumite pronume nehotărâte cu rol de cuantificatori *mulți, puțini, unul, fiecare* funcționează ca **anafore partitive**:

*Am văzut copii abandonăți. **Mulți** (dintre ei) nu-și vor întemeia familii.*

*Românii preferă străinătatea. **Unii** se stabilesc în Italia, **alții** în Spania.*

De asemenea, *unul...altul* apar corelative, pierzându-și semnificația intrinsecă, devenind conectori cu funcție de organizare a discursului:

Am primit două telefoane. **Unul** era de la colegul meu, **altul** de la părinți.

În vorbirea curentă, se manifestă preferințe contextuale sau individuale pentru anumite forme pronominale.

- *careva* este concurat de *cineva*:

Poate **careva** / **cineva** să mă ajute?

- *puțin* este concurat de *ceva*:

Am nevoie de **puțină** / **ceva** atenție.

- *fiecare* este concurat de *tot*:

Fiecare om / **tot** omul vrea **ceva** mai bun.

Semnificația cuantificatorilor se poate modifica în funcție de context:

- semnificație demonstrativă:

Atâta am avut de spus.

- semnificație cumulativă:

Un altul ne-a adus revista.

- semnificație emfatică:

Pe mine **unul** să nu contați.

- semnificație superlativă:

Am muncit **ceva** la lucrare! (= **mult**). Are **toată** considerația mea.

- semnificație depreciativă:

A venit **un oarecare** Ionescu.

Pronumele /adjectivele pronominale nehotărâte pot exprima aproximarea. Într-unul din articolele sale, Silvia Krieb Stoian semnalează: „fenomenul aproximării este deseori menționat în lingvistica românească, dar din câte știm, el nu a constituit până acum obiectul unei cercetări exhaustive. Problema în discuție a fost numai tangențial atinsă în diverse lucrări consacrate tratării pronumelor nehotărâte, a adverbilor nehotărâte sau a gradației, respectiv a comparației. În lingvistica românească, cea care a atras atenția asupra importanței aproximării este Rodica Zafiu. Aceasta a consacrat fenomenului un articol intitulat *Strategii ale impreciziei: expresii ale vagului și ale aproximării în limba română și utilizarea lor discursivă*”.

Astfel, Silvia Krieb Stoian stabilea construcțiile ce marchează aproximarea, incluzând următoarele categorii:

- diferite expresii nedefinite prin care vorbitorul apreciază cantitatea respectivă ca depășind o anumită valoare: **ceva în plus**, **ceva pe deasupra**, **și ceva**.

Peste trei ore **și ceva** va vorbi președintele.

- expresii nedefinite cu ajutorul cărora se realizează „enumerarea suspendată” (după cum o definea Rodica Zafiu): ... **și alții**.

*Au venit prietenii lui și **mulți alții**.*

- adjective cu sens cantitativ: *mulți, destui*.

*Am avut **mulți** invitați.*

- elemente prin care se desemnează cantitatea mică: pronume/ adjective pronominale nehotărâte al căror echivalent semantic este **puțin**: *câțiva, ceva, oarecare, niscai(va), oarece*

*A primit **ceva** cadouri.*

*A făcut **niscai(va)** bani.*

*I-am dat **oarece** sfaturi.*

Există cuantificatori cu valoare neutră precum *una, alta*:

***Una** spui și **alta** faci.*

Analizând mijloacele de exprimare a aproximării, Sivia Krieb Soian identifica două situații:

- Situația A - atunci când operatorii aproximării sunt folosiți în contexte neutre din punct de vedere stilistic;

- Situația B - atunci când operatorii aproximării sunt folosiți în contexte marcate stilistic.

Astfel, în contexte neutre, cuvintele și expresiile respective servesc la evitarea lansării unei informații exacte. Prin urmare, prin intermediul lor, vorbitorul /omul de presă la care face referire autoarea se autoprotejează, cauza acestui fenomen fiind de cele mai multe ori nesiguranța cu privire la gradul de adevăr al aserțiunii făcute. Astfel, se recurge la „evidențiale citaționale”, cum le numea Rodica Zafiu, realizate prin **pronume / adjective cu sens cantitativ de tipul: unii, mulți, diferiți, diverși etc.:**

***Unii** spun că președintele a purtat negocieri.*

***Diverși** demnitari acuză fraudarea alegerilor.*

În situația B, ceea ce generează apariția unor operatori ai aproximării nu mai este nesiguranța, incertitudinea cu privire la sursa informației sau la informația însăși. De data aceasta, se cunoaște precis realitatea, dar, prin punerea ei sub semnul întrebării, se urmărește obținerea unor efecte stilistice. Dacă în situația A, în spatele cuvintelor respective se ascundea dubiul, în situația B, prin intermediul lor, se **mimează** dubiul. Astfel, elementele respective își pierd semnificația de operatori ai aproximării, ai incertitudinii, devenind mai degrabă operatori ai **insinuării**. Se ajunge astfel fie la intensificarea unor aspecte negative, fie la diminuarea unor aspecte pozitive, efectul stilistic obținut fiind întotdeauna **ironia**.

*Banii furați s-au pierdut pe la **unii**.*

• **Principalele elemente care marchează ironia sunt** cele al căror echivalent semantic este **puțin: câțiva, ceva, oarecare, niscai(va), oarece.**

Mi-a răspuns cu oarecare sinceritate.

Mi-aș dori niscai(va) bănuți.

La efecte ironice se ajunge și prin utilizarea unor termeni populari în contexte în care se abordează subiecte serioase, deci prin contrastul dintre termenii specifici stilului popular și cei specifici stilului publicistic. Autoarea remarcă tendința presei actuale spre colocvialitate, tendință deja semnalată în lingvistica românească.

C. Într-un studiu referitor la **genericitate**, Rodica Zafiu nota: „*Genericitatea – caracteristică a unei părți însemnate a enunțurilor produse de vorbitori în cele mai diferite situații – este un domeniu care se bucură de tot mai mare interes; pornindu-se de la substantive și de la utilizarea lor în enunț, în grupurile nominale (substantive comune, la singular și la plural, fără articol sau cu articol nehotărât), discuția s-a lărgit asupra enunțurilor înseși, a propozițiilor generice (care exprimă proprietăți generale, regularități) și a mijloacelor lor specifice de realizare: pronume nehotărâte și adverbe nehotărâte, articol hotărât și nehotărât, valori aspectuale ale timpurilor (iterativ, habitual), valori modale din sfera irealului (posibilitate, dorință) (...). Genericitatea pare a fi o categorie semantică esențială în funcționarea limbajului, un parametru care permite explicarea multor particularități ale funcționării gramaticale: restricții de uz, ambiguități, procese anaforice”.*

Genericitatea persoanei se exprimă în română prin mijloace gramaticale și lexicale doar parțial specializate, deci în genere ambigue. În afara persoanei a II-a singular, această arie semantică este indicată de un număr destul de mare și variat de forme și construcții: marca *se*, construcții pasive cu omiterea complementului de agent, omiterea subiectului la persoana a III-a, persoana I plural, **pronume nehotărâte** și nominale generice:

La examen te întrebă orice.

Pronumele nehotărâte sunt **generice** în sensurile lor non-specifice, presupunând însă diferențieri suplimentare: există pronume obligatoriu non-specifice, de alegere liberă în context ipotetic (*oricine*) pronume care permit atât o lectură specifică, cât și una generică (*cineva, unul*), cuantificatori universali totalizanți sau individualizanți (*toți, fiecare*) etc.

Oricine știe răspunsul. – pronume obligatoriu non-specific

Poate răspunde **cineva** la telefon. – pronume ce permite o lectură specifică

Te-a căutat **unul**. – pronume ce permite o lectură generică

Toți te vor admira pentru opera ta. – cuantificator universal totalizant

Fiecare îmi va trimite câte un cadou. – cuantificator universal individualizant

CONCLUZII

Gramaticile tradiționale consideră că pronumele nehotărât substituie un substantiv fără să dea vreo indicație asupra obiectului denumit de acesta. Totodată, disting, după formă, două mari categorii de pronume nehotărâte: **pronume simple** (neanalizabile) și **pronume compuse** (formate prin compunere).

GALR consideră că *pronumele nehotărât reprezintă (=evocă) în discurs un ansamblu nonvid de entități în legătură cu care dă informații privind raportul parte-întreg*. Astfel, categoria cuantificatorilor nehotărâți/ nedefiniți este reprezentată de pronume nehotărâte (*Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate*), de adjective pronominale nehotărâte (*Fiecare pasăre pe limba ei piere*) sau de ambele reprezentări.

Toți acești cuantificatori se clasifică în **definiți/numerici** (numeralele și substantivele) și **nedefiniți (universali** - prin care proprietatea exprimată de predicție se extinde asupra tuturor membrilor clasei – *toți, fiecare*; **existențiali** – proprietatea exprimată de predicție nu se regăsește la toți membrii clasei – *cineva, câțiva*). Există și **cuantificatori nuli** care neagă existența unui referent în domeniul dat (*nimeni, nimic, zero*).

Din categoria cuantificatorilor universali fac parte *tot, toată, toți, toate* caracterizați de opoziția [- Separativ], precum și compușii cu *ori-* și *fie-*, caracterizați de [+ Separativ].

În clasa cuantificatorilor existențiali, respectiv termenii prin care proprietatea desemnată de predicție nu se extinde la toți membrii clasei, se încadrează: *unul, altul, vreunul*, compusele cu *-va, alt-, cât, mult, puțin, atâta*.

O atenție deosebită trebuie acordată cuantificatorilor cu trăsătura semantică [Apreciere cantitativă] – *tot, oricât, fiecât, câtva, altcâtva, oarecât, mult, puțin, atât*, deoarece pun probleme de încadrare morfologică, atunci când se folosesc la masculin singular după verbe tranzitive. În aceste situații, când termenii intră în opoziție cu o formă de singular feminin, sunt **pronume nehotărâte**, iar când intră în opoziție cu un adverb, se încadrează clasei **adverbului**.

Există pronume nehotărâte care nu devin niciodată adjective pronominale nehotărâte: *cineva, careva, altcineva, altceva, altcareva, altcâtva, oricine, fiecine, oarecine*.

Restul pronumelor nehotărâte cunosc și realizări adjectivale ce se acordă în gen, număr și caz cu nominalul determinat: *unul/un, altul/alt, vreunul/vreun, fiecare, fiecă, oricare, orice*.

Realizări exclusiv adjectivale întâlnim la termenii *anumit / anume, alde, niște, niscăi(va)*.

În GALR se stabilesc **8 tipuri structurale ale flexiunii pronumelui** și adjectivului pronominal nehotărât.

În primul tip flexionar, se încadrează *unul, vreunul, altul* care manifestă categorii comune cu ale altor pronume nepersonale (pronumele demonstrativ, negativ, relativ, interogativ).

Pentru termenii din tipurile structurale 2-6, paradigma flexionară este comună cu a pronumelor / adjectivelor pronominale interogative ce constituie baza formării acestor cuantificatori nedefiniți. În general, ele păstrează caracteristicile pronumelui de la care s-au format: *cineva, ceva, careva, câtva, altcineva, altceva, altcareva, altcâtva, oricine, orice, oricare, oricât, fiecine, fiece, fiecare, fiecât, oarecine, oarece, oarecare, oarecât*.

Termenii din tipul structural 7 *tot, mult, puțin, atât* au paradigma defectivă de genitiv – dativ singular și nediferențiată după gen la dativ-genitiv plural. Ca adjective, apar și la singular și la plural, plasate mai ales în fața substantivului

Termenul din tipul structural 8 *cutare* cunoaște o flexiune asemănătoare lui *care*: invariabil ca gen și număr la nominativ – acuzativ, iar la genitiv – dativ plural este defectiv, combinându-se doar cu verbe la singular.

Pronumele nehotărât este **centru de grup sintactic**, având o frecvență ridicată fără determinări, dar prezintă posibilități combinatorii. Specifice cuantificatorilor sunt construcțiile partitive - *oricare dintre voi* și cele de identificare a referențialității - *cineva de-al meu*.

Pronumele nehotărâte compuse cu *fie-* apar în anumite contexte fără acest element de compunere, putând fi astfel confundate cu pronumele relative. Această utilizare este învechită. În calitatea de **adjunct**, pronumele nehotărât apare în genitiv sau legat de centrul nominal prin prepoziție.

Pronumele nehotărât are în general **funcțiile sintactice** ale substantivului, iar adjectivele pronominale nehotărâte pot determina substantive cu care se acordă în gen, număr, caz, având funcția sintactică de atribut adjectival. Adjectivele pronominal nehotărâte (ca și articolele definite sau nedefinite, numeralele, adjectivele pronominale demonstrative, relative, adjectivele adverbiale) îndeplinesc rolul pragmatic al articolului definit, determinând un substantiv, fiind astfel considerate *integratori enunțiativi*.

Din punct de vedere referențial, cuantificatorii se comportă ca **deictice, anaforice** sau **generice**.

Deicticele își identifică referentul din contextul de comunicare. În general, pronumele nehotărâte se încadrează deicticelor ostensive (gestuale), indicând elementul la care se face referire prin mijloace extralingvistice (gest, orientarea privirii): *Aș vrea unele din acelea* (prin gest se indică elementul dorit: *sandale, rochii, bluze, etc.*)

Anaforicele preiau (total sau parțial) valoarea referențială sau sensul sursei, care poate fi antecedentă sau succedentă. Practic, elementele clasei se identifică în enunț. Pronumele nehotărâte sunt anaforice (se raportează la elementul deja apărut): *Am avut multe probleme. Una a fost însă rezolvată.* Pot fi însă și cataforice (elementul se interpretează prin raportare la unul care urmează): *Când unul a căzut, restul puilor s-au speriat.*

Pronumele nehotărâte sunt generice în sensurile lor non-specifice, presupunând însă diferențieri suplimentare: există pronume obligatoriu non-specifice, de alegere liberă în context ipotetic (*oricine*) pronume care permit atât o lectură specifică, cât și una generică (*cineva, unul*), cuantificatori universali totalizanți sau individualizanți (*toți, fiecare*) etc

Dintre toate **locuțiunile pronominale**, numai cele constituite cu pronumele relativ *care* au forme speciale de caz, de număr și de gen (*cine știe care, cine știe căruia* etc.). Celelalte sunt invariabile (în parte cele alcătuite cu *ce*) sau au doar forme cazuale (cele care au ca ultim termen pronumele *cine*): *nu știi cui, te miri cui* (forma lor de singular poate desemna ambele numere și genuri). Ca și pronumele nehotărâte, echivalentele lor locuționale realizează diferite funcții sintactice, iar faptul că locuțiunile pronominale pot avea în procliză o prepoziție e un argument că aceste îmbinări sunt locuțiuni, și nu propoziții (*În loc de te miri care, a plecat el.*)

O problemă deosebită în analiza morfosintactică o constituie cuvintele ***tot, mult, puțin***, considerate pronume nehotărâte în unele gramatici, sau adjective propriu-zis variabile în altele.

În cazul lui *tot*, GALR îl încadrează în categoria cuantificatorilor universali, considerând că are un statut aparte: pronume nehotărât, centru de grup sintactic, respectiv adjectiv pronominal nehotărât, determinant. Alături de un nominal, *tot* prezintă particularități morfologice comune cu adjectivul pronominal: acordul în gen, număr și caz cu substantivul determinat, însă, *tot* în situația combinării cu un nominal, termenul *tot* prezintă particularități sintactice diferite de ale adjectivelor pronominale nehotărâte. Așadar, *tot* este un cuantificator liber, funcționând, indiferent de poziția din enunț, drept centru al unui grup nominal fără determinări.

Referitor la *mult* și *puțin*, aceeași lucrare apreciază că, din punct de vedere semantic, aceste cuvinte fac parte din clasa cuantificatorilor nedefiniți (pronume / adjective pronominale nehotărâte). Din punct de vedere morfosintactic, prezintă similitudini fie cu determinanții, fie cu adjective propriu-zise. În antepoziție (*mulți băieți / puține fete*) sunt echivalente funcționale ale adjectivelor pronominale nehotărâte, iar în postpoziție (*băieți mulți / fete puține*) sunt echivalente funcționale ale adjectivelor propriu-zise cu patru forme.

Niște cunoaște o situație specială atunci când se combină cu substantivele „masive”, reprezentate de substantive nume de materie, „singularia tantum” (*niște zahăr, niște unt*) și „pluralia tantum” (*niște călți*), sau de substantive care, în anumite contexte, devin nenumărabile, desemnând nu un obiect izolat, ci materia continuă, nediferențiată, ca în exemplul: *Cumpăr pește / niște pește*. În astfel de contexte, *niște* nu participă la opoziția de determinare, ci are funcție de cuantificator nedefinit.

În limba actuală, *niște* tinde să-l înlocuiască pe *niscăi* în orice context. În cazul „masivelor”, determinanții *niște* și *niscăi*, *niscaiva* sunt substituibili în orice context: *Ai niscăi(va) mălai/ boabe?*

În privința abstractelor, se constată însă diferențe de comportament între *niște* și *niscăi*, dar și influențe reciproce. *Niscăi* apare frecvent ca determinant al unui substantiv abstract atât la plural, cât și la singular. Semnificativ este faptul că adjectivele nehotărâte *niscăi* și *niscaiva*, invariabile ca și *niște*, care nu cunosc un corespondent pronominal, ca *mult, puțin, destul, câțva*, se comportă asemenea lui *niște*.

Pronumele nehotărâte compuse cu *ori-* (*oricine, oricare, orice*), ca și pronumele relative, au dublu rol sintactic, introducând subordonate în cadrul cărora au funcție sintactică, dar depinzând în același timp de propoziția regentă.

Adjectivul pronominal nehotărât *alde* precedă nume proprii sau nume de rudenie, iar pe lângă un nume propriu sau un pronume, *alde*, precedat de prepoziția *de*, are sensul *oameni ca..., de felul lui*.

Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât, integrat clasei pronomelui de cuantificare, suscită o serie de interpretări specializate, reprezentând una dintre dificultățile limbii române actuale.

BIBLIOGRAFIE

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române(DEX)*, ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române(DOOM²)*, ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2005.
- Academia Republicii Socialiste România, Institutul de Lingvistică al Universității din București, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române(DOOM)*, Buc, 1989.
- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Gramatica limbii române*, Ed. Acadmiei Române, București, 2005.
- Academia Republicii Socialiste România, *Gramatica limbii române*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966.
- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997.
- BRÂNCUȘ, Grigore, SARAMANDU, Mihaela *Gramatica limbii române. Morfologia*, București, Ed. Atos, 1998.
- COTEANU, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albatros, București, 1982.
- FORĂSCU, Narcisa
- HRISTEA, Theodor (coordonator), *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, Buc., 1984.
- IORDAN, Iorgu, ROBU, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997.
- IVĂNUȘ, Dumitru, *Limba română contemporană. Morfologia*, Craiova, 1990.
- IVĂNUȘ, Dumitru, *Morfologia limbii române*, Editura Universitaria, Craiova, 2000.
- NEDELICU, Isabela, „Niscai” *observații despre „niște”*, Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București.
- POPA, Gheorghe, *Locuțiunile în sistemul unităților nominative ale limbii române* Academia de Științe a Republicii Moldova, Institutul de Filologie, Chișinău, 2001.
- ZAFIU, Rodica, *Niscaiva*, „în România literară”, 1997, nr.20.
- ZAFIU, Rodica, *„Tu” generic*, București, Editura Universității.

- ZAFIU, Rodica „Evidențialitatea” în limba română actuală, în „Aspecte ale dinamicii limbii române actuale”, București, Editura Universității, 2002.